

старыя лапамагаюць сваім дзецям і матэрыяльна, і маральна. Рэдка бывае наадварот.

У традыцыйнай беларускай сям'і бацькі былі носбітамі этнічнай культуры. Калыханкі, загадкі, дражнілкі, забаўлянкі, прыказкі, прымаўкі, лічыткі, гульні, казкі займалі значнае месца ў пітодзённым жыцці дзяцей, у яго этнізацыі. Працэс этнізацыі дзяцей і падлеткаў адбываўся ў залежнасці ад іх узросту. Вылучаюцца тры асноўныя ўзроставыя перыяды: 1) дзеці ад нараджэння да 6–7 год, 2) ад 7–мі да 14 год, 3) ад 14 да 18 год. Самым вышэйшым перыядам у выхаванні дзяцей лічыцца першы перыяд, які звязваецца з вядлікай выхаваўчай роляй бацькоў.

У сучаснай сям'і бацькі карыстаюцца некааторымі прыёмамі народнай педагогікі беларускага народа, але ж робіцца гэта нясмела і недастаткова. Прычын тут шмат: няведанне абрадаў, звычаяў, традыцый, слабыя веды аб сямейным радаводзе, адсутнасць спецыяльнай літаратуры, грамадскага прэстыжу народнай педагогікі як навукі, верасправаванасць метадык на рабоце з бацькамі.

У этнасацыялагічным даследаванні гаральскай сям'і ў г.Мінску, якое было праведзена намі на працягу 1992–1994 гг. (было апытана 1098 дарослых і дзяцей), высветлілася, што найбольш каштоўнымі з'яўляюцца наступныя мэтады і прыёмы народнай педагогікі: навучанне дзяцей рамёствам, навывкам вядзення хатняй гаспадаркі (60,5%), асабісты бацькоўскі прыклад (59,2%), тлумачэнне, парада (56,3%), вусная народная творчасць (37,8%), заахвочванне (29%), народны этыкет (11,5%), роднае слова (10,7%), утыліў грамадскай думкі (9,5%), фізічнае пакаранне (6,3%), праца на зямлі (0,3%), рэлігія (0,1%) і інш.

Такім чынам, значную ролю ў павышэнні педагогічнай культуры бацькоў можа адыграць народная педагогіка беларускага народа. Дасканаласць ведання яе запаветаў, умелае ўжыванне ў праблемы сучаснай сям'і можа стаць добрым лапаможнікам у этнізацыі дзяцей і падлеткаў.

Рагачова Л.М.,
канд. гіст. навук,
ст.выкладчык

ВЫКАРЫСТАННЕ НАРОДНЫХ ТРАДЫЦЫЙ У ГУМАНІСТЫЧНЫМ ВЫХАВАННІ АСОБЫ

У тэорыі і практыцы выхавання адной з пайбольш значных і складаных праблем выступае фарміраванне гуманістычных адносін паміж людзьмі, выхаванне гуманістычнай асобы. Гуманізацыя грамадскіх адносін у межах нашай краіны і на міждзяржаўным узроўні ўспрымаецца сёння як вядучая ўмова захавання сучаснай цывілізацыі. Прызнанне чалавека «вышэйшай каштоўнасцю», «мерай усіх рэчаў» вылучана

Рымскім клубам як зыходны прыпыток удасканалення сусветнага грамадства.

Традыцыйна ў літаратуры перыяд узнікнення гуманізму як цэласнай канцэпцыі светапогляду і выхавання звязваецца з эпохай Адраджэння. У той жа час неабходна адзначыць, што фарміраванне яго адбывалася не на пустым месцы, а будавалася на багатай культурнай спадчыне, выпрацаванай чалавецтвам на папярэдніх этапах свайго развіцця і замацаванай у шматлікіх народных звычаях і традыцыях, якія неслі ў сабе глыбокі гуманістычны змест.

Сфарміраванне народа на працягу стагоддзяў мэты і задачы выхавання з'яўляліся адлюстраваннем патрабаванняў згуртавання людзей да нормаў паводзін і аблічча яго членаў. Закапамерна, што змест паняцця гуманізму на кожным гістарычным этапе мае свае асаблівасці. Насычанасць яго «чалавечнасцю» змянялася з кожнай новай ступенню ў развіцці грамадства.

Аналіз этнаграфічных і фальклорных крыніц дазваляе сцвярджаць, што ў беларускай народнай педагогічнай спадчыне склалася ўстойлівая сістэма гуманістычных традыцый выхавання, якая нягледзячы на складаныя гістарычныя ўмовы развіцця заўсёды зберагала агульначалавечныя прышчыты добра, справядлівасці, узаемадапамогі і інш. Даная сістэма была сутучна характару і псіхалагічным асаблівасцям беларускага народа, улічвала ўмовы яго жыцця.

Асяродкам гэтай сістэмы выступае ідэал чалавека, які з'яўляецца ўзорам гуманнасці. Зафіксаваны ў шматлікіх казках, падаваннях, песнях, прымаўках, ідэальны вобраз суправаджае чалавека на працягу ўсяго жыцця, выконваючы спымуючую ролю для яго самаудасканалення. Асноўнымі рысамі гуманістычнага зместу асобы беларуская народная педагогіка сцвярджае павагу да чалавека, прызнанне яго права на свабоду, веру ў здольнасці кожнага, дабрыню ва ўзаемаадносінах з акружаючымі, чуласць, справядлівасць. Заклікам да выхавання гэтых якасцей прасякнуты творы беларускай народнай творчасці. Народны герой Асілак, адстойваючы свабоду чалавека, яго права на роўнасць, сцвярджае, што «ўсялякі чалавек сам сабе пан», што «ўсё, што даў бог, гэта на патрэбу ўсім людзям, а не толькі панам». Народ уклаў у вусны Асілака важнейшы гуманістычны прышчыт узаемаадносін людзей – жыццё ў згодзе і ўзаемадапамозе: «Еш хлеб і людзям дай. Жыві, спажывай ды людзей паважай». Як вядома, народная педагогіка – гэта адлюстраванне нормаў і прышчытаў жыцця этнасу. Таму з упэўненасцю можна падкрэсліць, што для менталітэту беларускага народа традыцыйна характэрны высокая талсрантнасць ва ўзаемаадносінах з акружаючымі, глыбокая павага да чалавека. Гуманістычныя ідэі, закладзеныя ў нормах арганізацыі жыцця, адлюстроўваюць яшчэ адну, на наш погляд, вельмі каштоўную рысу беларускага народа – успрыманне ім агульначалавечага маральнага закона, які абвяшчае жыццё на прышчыпах «дабрыні» вышэйшай мэтай.

Адным з важнейшых аспектаў народнай гуманістычнай традыцыі, якая ў сучасны момант выступае

ўмовай выжывання грамадства, з'яўляюцца ўсведамленне гармоніі чалавэка і прыроды, іх адзінства. Ідэі народнай педагогікі ў нашых продках заўсёды іпілі ад жыцця. Для селяніна-прапаўніка прырода, зямля, жывёльны і раслінны свет з'яўляліся крыніцай яго існавання. Разглядаючы сябе як частку маці-Прыроды, чалавек будаваў сваю дзейнасць у адпаведнасці з яе законамi. Парушэнне гэтых законаў успрымалася як падрыў асноў жыцця асобы, яе немінучая пагібель. Таму вельмі часта ў народных паданнях, песнях, баладах прырода выступае як жывы арганізм, якому ўласцівы чалавечыя пачуцці. «Не сячы, мой татуляка, ля дарогі бярозку; не касі, мой брашчу, ў лужочку травіцу; не бяры, мая матухна, у крыніцы вадзіцу; не шчыпі, мая сястрыца, у садочку цвяточкі. У садочку цвяточкі -- мае лясныя вочкі; у лужочку травіца -- мая русая каса; ў крыніцы вадзіца -- мае дробныя слёзкі; ля дарожкі бярозанька -- я сама маладзенька». Гэткімі пранікнёнымі словамі народная песня зама-поўвае ў разуменні чалавэка глыбокую гуманістычную ідэю цэласнасці свету, фарміруе ўстойлівыя каштоўнасчыя арыентацыі, прышчыны рэгулявання дзейнасці.

Як сведчаць матэрыялы, народная педагогічная спадчына ўтрымлівае добра распрацаваную канцэпцыю гуманістычнага выхавання асобы. Яе безумоўнай перавагай у параўнанні з існаваўшай доўгі час афішыйнай сістэмай з'яўляецца песная ўзаемасувязь выхаваўчага працэсу з жыццядзейнасцю асобы. У вышкі гэтага адзінства дасягаецца ператварэнне звычайнага працэсу ў працэс індывідуальнага, ўнутранага ўдаскапалення чалавэка, яго духоўнага свету.

Аляхновіч А.М.,
канд. філал. навук,
дацэнт

РЭГІЯНАЛЬНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ФАЛЬКЛОРУ

Як вядома, асаблівасці фальклору праяўляюцца ў канкрэтных абрадах, звычаях, характэрных для той альбо іншай мясцовасці, пэўным рэпертуары, манерыпеваў, дыялектах, касцомах і інш.

Цікавыя звесткі аб рэгіянальных асаблівасцях традыцыйнай спадчыны даследчык можа атрымаць у час фальклорных экспедыцый. Запісы фальклору сведчаць, што нават у адной вёсцы сустракаюцца розныя варыянты аднаго і таго ж твора. Звернемся да валачобнай песні, прысвечанай дачцэ, якая запісана намi ў 1993 годзе ў вёсцы Карпаўцы Бераставіцкага раёна Гродзенскай вобласці.

Тонка - тонка кананелька,
Эй, ло-лам!*
Найтанчэйша, зелянейша,
Красна пані да й дзяўчына.

На Дунай хусты мыла,
Хусты мыла, бель бяліла.
Злоты персень да й урапіла.
Шчука-рыба ўхапіла,
Ухапіла да й пашыла.
Красна пані беражочкам,
Накрыўшыся хваргушочкам,
І сустрала трох малойцаў.
-- Ой вы, хлопцы - рыбалоўцы,
Вы зымайце шчуку - рыбу,
Вы зымайце, даспластайце,
Златы персень ды й дастаньце.
-- А што пані за дар будзе?
-- Шчука -- рыба, абед будзе.
Сорак як на паўмісі,
Каўбасою абкружыце,
Белым сырам завяршыце.

* «Эй, ло-лам!» паўтарасца пасля кожнага радка.

«Ло-лам» -- гэта Ляля, багіня веснавога абуджэння прыроды, што сведчыць аб старажытнасці прыведзенай песні. Сюжэт твора традыцыйна, златы персень -- сімвал будучага вясяння дзяўчыны.

А вось другі варыянт гэтай песні, запісанаў у гэтай жа вёсцы:

Тонка, велька кананелька
Да віно, віно зеляно!*
Чым танчэйша, красівейша,
Красна панна да й Ніначка.
На Дунай хусты мыла,
Хусты мыла, бель бяліла.
Злота персень урапіла.
Злота рыбка ўхваціла
І ў быстры Дунай пашыла,
Па бярэжку, па Дунаю,
Пайшла Ніна гукаючы,
Злоты персень шукаючы.
Напаткала тры малодцы,
Тры малодцы - рыбалоўцы.
-- От вы, мае рыбалоўцы,
Вы закіньце шоўкаў пэвад
І дастаньце злоту рыбку,
Вы дастаньце, даспластайце,
Злоты персень з ёй дастаньце
І для Ніначкі аддайце.
І хто персень ёй дастане,
На ручнічок са мной стане.

* «Да віно, віно зеляно!» паўтарасца пасля кожнага радка.

Як бачым, другі твор больш позняга паходжання, непасрэдна адлюстроўвае жаданні дзяўчыны. У першым варыянце малоешпа страва народнага свята Вялікадня. Дэталёвы аналіз гэтых твораў паказвае шматлікія адценкі як у змесце, так і ў паэтычных асаблівасцях.

Прывагны прыклад варыянтаў аднаго твора, запісанага толькі ў адной вёсцы, паказвае багачце